

Nr 147.

Kungl. Maj:ts nåd. proposition till riksdagen angående leverans av oljor till marinen; given Stockholms slott den 12 mars 1918.

Under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över sjöförsvarsärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att för sin del godkänna ett mellan marinförvaltningen, å ena, samt Svenska emissionsaktiebolaget och Centralgruppens emissionsaktiebolag, å andra sidan, den 20 februari 1918 uppgjort preliminärt avtal angående leverans av oljor till marinen.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Erik Palmstierna.

*Utdrag av protokollet över sjöförsvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 12 mars 1918.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Departementschefen, statsrådet friherre Palmstierna yttrade härefter:

Marinförvalt-
ningens skri-
velse den 30
jannari 1918.

Marinförvaltningen har i skrivelse den 30 sistlidna januari gjort framställning om bemyndigande att sluta avtal rörande leverans till marinen av vissa kvantiteter brännolja och smörjolja samt därvid anfört följande.

I skrivelse till marinförvaltningen den 17 december 1917 hade Svenska emissionsaktiebolaget och Centralgruppens emissionsaktiebolag såsom representanter för ett konsortium, vilket ämnade uppföra en fabrik vid Kinnekulle med ändamål att framställa oljor ur därvarande skiffer, föreslagit marinförvaltningen att med ett blivande fabriksaktiebolag avsluta kontrakt om leverans för marinen av brännoljor och smörjoljor, framställda vid sagda fabrik. Uppgårelsen skulle innebära, att marinförvaltningen förbunde sig att från fabriken inköpa 3,000 ton skiffer-

brännolja och 1,000 ton skiffersmörjolja för leverans successivt under åren 1919, 1920 och 1921 med ungefär $\frac{1}{3}$ av omförmälda kvantiteter under vart och ett av nämnda år. Priset för brännoljan skulle utgöra 1 krona 25 öre och för smörjoljan 2 kronor 50 öre per kilogram. Offerten skulle gälla under förbehåll att fabriken komme till stånd, och hade i skrivelsen framhållits, att det vore av utomordentligt stor betydelse för landet, att detta företag komme till utförande så snart som möjligt.

Till svar härå meddelade marinförvaltningen bemälda emissionsbolag, att ämbetsverket ansåge en inhemsk oljeproduktion vara av utomordentligt stor betydelse, men att ämbetsverket likväl med hänsyn till de stora kostnader, som anskaffningen av skifferoljan skulle medföra, ej kunde antaga bolagens erbjudande. Då de av bolagen uppgivna prisen å såväl bränn- som smörjolja avsevärt överstege de normala prisen å dessa varor, syntes det marinförvaltningen, att den avsedda produktionen av dessa oljor ej kunde komma till stånd, med mindre antingen sammanslutningar inom industrien kunde finna med sin fördel förenligt att göra de härför erforderliga ekonomiska uppoffringarna eller ock statsverket trädde emellan och lämnade understöd för ändamålet. Dock ansåge marinförvaltningen, att detta understöd ej kunde utgå av femte huvudtitelns anslag, enär dessa ej lämnade tillgång därtill.

Härefter hade underhandlingar pågått mellan krigsmaterielkommissionen och bolagen i syfte att erhålla en ny basis för överenskommelse mellan statsverket och bolagen. Såsom resultat av dessa underhandlingar hade krigsmaterielkommissionen med en till marinförvaltningen den 28 sistlidna januari avlåten skrivelse överlämnat ett av förenämnda emissionsbolag till kommissionen ingivet nytt förslag till uppgörelse. Detta förslag avsåge leverans av samma kvantitet skifferbrännolja som förut ifrågasatts, eller 3,000 ton. Kvantiteten skiffersmörjolja vore däremot ökad från 1,000 till 1,500 ton. Leveranstiden vore utsträckt från tre till fem år, räknat från den dag, då fabriken vore färdigställd. Under dessa förutsättningar hade priset reducerats för brännoljan till 50 öre samt för smörjoljan till 1 krona 50 öre per kilogram. Dock förbehölle sig bolagen, att i ovannämnda kvantitet brännolja finge ingå intill 25 % motorfotogen och bensin till ett pris för motorfotogenen av 1 krona och för bensinen av 1 krona 25 öre per kilogram.

Krigsmaterielkommissionen ifrågasatte, att marinförvaltningen hos Kungl. Maj:t skulle göra framställning om bemyndigande att avsluta leveransavtal om skifferolja i enlighet med nyssnämnda förslag och på sådana villkor i övrigt, att den summa, med vilken kostnaderna för

inköp av resp. kvantiteter skifferolja möjligen komme att överstiga det pris, för vilket oljan vid samma tidpunkt kunde från annat håll erhållas, ersattes medelst särskilt härför anvisade medel, samt att densamma sålunda icke behövde belasta femte huvudtitelns anslag.

Marinförvaltningen hade tagit detta nya förslag under övervägande och ansåge sig under nedan angivna förutsättningar kunna förorda avslutande av kontrakt om leverans av $\frac{4}{5}$ av nämnda kvantiteter oljor successivt under 4 år från det fabriken blivit färdigställd — den längsta tid, för vilken enligt ämbetsverkets åsikt staten med hänsyn till rådande ovissa förhållanden lämpligen borde uppgöra leverans av ifrågasvarande slag.

Om den första leveransen kunde ske år 1919 och den andra leveransen år 1920, ansåge marinförvaltningen, att dessa leveranser till angivna priser kunde förvärfvas för materialförråden i vanlig ordning. Vid uttagning från förråden skulle utlämningspriset givetvis bestämmas med hänsyn till de sålunda erlagda inköpsprisen. För den händelse prisen å bränn- och smörjoljor i den allmänna marknaden under åren 1919 och 1920 skulle gå ned under de nu angivna prisen å skifferoljor, skulle vissa marinens anslag drabbas av denna merkostnad. Marinförvaltningen funne likväl att, om så skedde, denna merkostnad knappast kunde bliva av större betydelse, samt att vikten av att inhemsk oljeberedning komme till stånd vore så stor ur krigsberedskapssynpunkt, att den möjligen uppkommande merkostnaden under dessa två år ej borde tillmätas den betydelse, att kontrakts avslutande därav borde förhindras.

Huru prisen på smörjoljor och brännolja komme att ställa sig, när världsfreden en gång återställdes, vore naturligtvis omöjligt att med någon grad av säkerhet bedöma. Vad man visste vore, att prisen å dessa förnödenheter för närvarande vore oerhört höga och att det visat sig att, då starka prisstegringar å artiklar i världsmarknaden av en eller annan anledning förekommit, det i allmänhet dragit lång tid, innan prisen återkommit i någorlunda normalt läge. Att döma härav och i betraktande därav att fredsförhandlingar mellan huvudmotståndarna i världskriget ännu ej ens upptagits, kunde man ej göra sig stora förhoppningar om, att under de allra närmaste åren prisen å importerade oljor skulle nedgå till närmelsevis vad de varit före krigsutbrottet. Av denna anledning hade marinförvaltningen ansett sig kunna förorda, att för åren 1919 och 1920 kontrakt avslutades om leverans av inhemsk brännolja och smörjolja på de erbjudna villkoren även med risk att därigenom måste erläggas ett något högre pris än för utländska oljor, om sådana under denna tidsperiod skulle bliva tillgängliga i tillräcklig mängd.

Ehuru av förut nämnda skäl icke heller kunde bedömas, huru prisen å brännolja och smörjolja komme att ställa sig under den närmaste tiden efter år 1920, torde man dock kunna hoppas att, om freden återställdes inom närmaste år, prisen å förnödenheter å världsmarknaden då komme att närmare ansluta sig till de normala. Det vore därför icke önskvärt att binda sig för leveransavtal om olja på av bolagen föreslagna villkor, om därav tilläventyrs uppkommande kostnader skulle drabba anslagen till resp. flottans och kustartilleriets övningar, för vilka övningar åtgången av olja utgjorde den största delen av den totala oljeåtgången för marinen. Skulle under de två sista år, kontraktet avsåge, oljeprisen hava sjunkit avsevärt under de av bolagen betingade, syntes det marinförvaltningen, att prisskillnaden borde åtminstone till största delen täckas av särskilt anvisade medel.

Såsom förut nämnts, ansåge marinförvaltningen leveranserna icke böra bestämmas till större mängd än $\frac{1}{4}$ av den av bolagen erbjudna kvantiteten och sålunda böra omfatta

2,400 ton brännolja à 50 öre per kg.	kronor 1,200,000:—
1,200 » smörjolja à 1 krona 50 öre per kg.	» 1,800,000:—
	Summa kronor 3,000,000:—

Härtill komme ett tillägg av högst 75 öre per kg. för högst $\frac{1}{4}$ av brännoljan, om denna ut- gjordes av brännolja av högre kvalitet, 600,000 \times 0,75	kronor 450,000:—
	Summa kronor 3,450,000:—

Hälften av denna kostnad eller 1,725,000 kronor skulle utan vidare utgå av vederbörliga anslag under femte huvudtiteln. Den återstående kostnaden skulle även utgå på samma sätt under förutsättning, att kontraktsprisen icke överstege de pris, till vilka olja kunde vara tillgänglig i handeln. Överstege däremot kontraktsprisen marknadsprisen, borde skillnaden, såsom nyss nämnts, bestridas av särskilda medel. Antoges exempelvis, att under den senare två-årsperioden de i handeln tillgängliga oljorna skulle betinga 50 % lägre pris än de svenska oljorna enligt nu ifrågasatt leveransavtal, skulle merkostnaden utgöra 862,500 kronor, vilket belopp borde ersättas genom särskilt anvisade medel. Skulle oljeprisen ytterligare hava sjunkit, borde dock den särskilda ersättningen kunna begränsas till detta belopp och merkostnaden i övrigt täckas från de anslag, från vilka kostnaderna för oljeförbrukningen bestredes.

Skulle det icke anses lämpligt, att fabriken komme till stånd på grund av med kronan på nu angivna grunder träffat leveransavtal, an-

såge marinförvaltningen, att anläggningens tillkomst borde betryggas genom en statssubvention, om vars storlek i sådant fall borde underhandlas med bolagen.

De ytterligare villkor, som enligt marinförvaltningens mening borde fyllas av bolagen, för att kontrakt skulle upprättas, vore följande.

I avseende på tiden för tillverkningens början borde bolagen förbinda sig, att anläggningen skulle äga rum omedelbart efter kontraktets avslutande och den första årsleveransen vara fullgjord under loppet av år 1919. Vidare måste betryggande kvalitetsbestämmelser av bolagen lämnas enligt överenskommelse mellan marinförvaltningen och bolagen vid utarbetande av kontraktet. Bland dessa bestämmelser borde ingå, bland annat, att smörjoljan skulle vara raffinerad.

Med stöd av vad sålunda anförts, har marinförvaltningen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte bemyndiga ämbetsverket att

dels med ett blivande fabriksaktiebolag för tillverkning inom landet av oljor ur skiffer från svenska skifferfält träffa avtal om leverans till vederbörliga materialförråd successivt under 4 år av följande kvantiteter av sålunda tillverkade oljor, nämligen 2,400 ton brännolja à 50 öre och 1,200 ton smörjolja à 1 krona 50 öre per kilogram, med rätt för bolagen att i förenämnda kvantitet brännolja låta ingå intill 25 % motorfotogen och bensin till pris för motorfotogenen av 1 krona och för bensinen av 1 krona 25 öre per kilogram,

dels ock, för den händelse under de två senaste åren av leveransens fullgörande prisen å motsvarande oljor i handeln understege förenämnda leveranspris, av förrådstitlarna bestrida därigenom uppstående merkostnad och framdeles anmäla densamma till ersättande, dock högst med ett belopp av 862,500 kronor.

Skulle berörda förslag ej vinna bifall, men Kungl. Maj:t likväl finna vikten därav att inhemsk skifferoljetillverkning komme till stånd vara så stor, att understöd i form av statssubvention borde lämnas åt en blivande fabriksanläggning för ändamålet, har marinförvaltningen anhållit att få underhandla med bolagen angående beloppet av sådant understöd och de villkor, under vilka understödet borde utgå.

Svenska
emissions-
aktiebolagets
och Central-
gruppens
emissions-
aktiebolags
skrivelse den
18 februari
1918.

I skrivelse den 18 sistlidna februari hava därefter Svenska emissionsaktiebolaget och Centralgruppens emissionsaktiebolag anmält, att för ifrågavarande företag träffats ett villkorligt avtal med Skånska cementaktiebolaget om utnyttjande av sistnämnda bolags skifferfyndigheter å Kinnekulle ävensom att, enligt meddelande från statens industrikommission, kommissionen för sin del icke tillämnade åtgärder för beslag-

tagande eller prisreglering av de bränn- och smörjoljor, som komme att tillverkas i den planerade anläggningen vid Kinnekulle; och hava bemälda emissionsbolag — med överlämnande av ett förslag till kontrakt, uppgjort i enlighet med de av marinförvaltningen i berörda skrivelse den 30 sistlidna januari angivna grunder — förklarat sig beredda att omedelbart igångsätta det avsedda företaget, om och så snart dels Kungl. Maj:t avlåtit proposition till riksdagen angående godkännande av nämnda avtal samt detta avtal blivit, under förutsättning att riksdagen bifölle propositionen, av marinförvaltningen senast den 1 april innevarande år undertecknat och dels definitiv bekräftelse senast nyssnämnda dag erhållits om frihet från beslag och maximipris för bolagets samtliga produkter.

Över innehållet i emissionsbolagens berörda skrivelse har marinförvaltningen den 27 nästlidna februari avgivit infortrat utlåtande samt därvid meddelat, att ämbetsverket, som i huvudsak gillade det med bolagens skrivelse den 18 i samma månad överlämnade förslagskontraktet, funnit viss ändring däri vara erforderlig i syfte att bättre trygga statens rätt, samt att ämbetsverket med anledning därav och för komplettering av kontraktet i avseende å kvalitetsbestämmelser för de olika slagen av oljor satt sig i förbindelse med bolagen, därvid enighet uppnåtts om ett nytt, utlåtandet bifogat förslagskontrakt, dagtecknat den 20 nästlidna februari. På grund härav har marinförvaltningen, under hänvisning till sin skrivelse i ärendet av den 30 sistlidna januari, hemställt, att Kungl. Maj:t måtte avlåta proposition till riksdagen om rättighet för ämbetsverket att träffa avtal med omförmälda bolag om leverans av skifferolja i enlighet med sistnämnda förslagskontrakt ävensom att de kostnader, som därav förorsakades, måtte få bestridas på sätt föreslagits i ämbetsverkets omförmälda skrivelse den 30 sistlidna januari.

Marinförvaltningens
utlåtande
den 27
februari 1918.

Berörda förslagskontrakt av den 20 nästlidna februari är av följande lydelse:

Förslagskontrakt av
den 20 februari 1918.

»Kontrakt

mellan kungl. marinförvaltningen å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar och ett bolag, som kommer att bildas för tillverkning av olja ur skiffer, här nedan kallat bolaget. Enär bolaget ännu icke är bildat, träffas kontraktet i dess ställe av Centralgruppens emissionsaktiebolag och Svenska emissionsaktiebolaget, som äga att bilda bolaget och därefter

transportera kontraktet på detsamma. Efter sådan transport hava Centralgruppens emissionsaktiebolag och Svenska emissionsaktiebolaget icke något ansvar för kontraktet.

§ 1.

Bolaget förbinder sig att uppföra en fabrik vid Kinnekulle i Sverige med ändamål bland annat att framställa olja ur därvarande skiffer.

§ 2.

Under förutsättning att bolaget fyller de i det följande angivna villkoren, förbinder sig marinförvaltningen att från bolaget inköpa vid förenämnda fabrik tillverkade 2,400 ton brännolja och 1,200 ton smörjolja för leverans successivt under åren 1919, 1920, 1921 och 1922 med ungefär $\frac{1}{4}$ av respektive partier under varje år.

Priset för brännoljan utgör 50 öre pr kg. och för smörjoljan en krona 50 öre pr kg., fritt banvagn Gössäter station, exklusive fat.

Bolaget äger dock rättighet att av förenämnda kvantitet brännolja låta sammanlagt högst $\frac{1}{4}$ utgöras av brännolja av högre kvalitet, nämligen motorfotogen till pris av en krona och bensin till pris av en krona 25 öre per kg.

§ 3.

De olika slagen av oljor skola uppfylla följande fordringar:

Brännoljan skall utgöras av ett destillat, fritt från vatten, asfalt, olöslig i eter-alkohol, och mekaniska föroreningar. Svavelhalten får ej överstiga 2 %. Oljan skall vid -10° C. vara flytande. Vid $+20^{\circ}$ C. får viskositeten ej överstiga 5 enligt Engler. Effektiva värmevärdet får ej understiga 9,300 värmeenheter och flampunkten bör ej understiga $+66^{\circ}$ C.

Smörjoljan skall utgöras av raffinerat destillat, fritt från vatten, asfalt och mekaniska föroreningar. Viskositeten vid $+20^{\circ}$ C. skall vara omkring 20 enligt Engler.

Oljans halt fria syror skall understiga 0,2 % (beräknad som oljesyra). Oljan bör vid -5° C. vara flytande.

Bensinen skall utgöras av ett raffinerat destillat med kokgränser mellan cirka 65 och 150° C., fritt från vatten och mekaniska föroreningar. Till 150° C. skola 95 % överdestillera.

Specifika vikten får ej överstiga 0,78 och effektiva värmevärdet ej understiga 9,900 värmeenheter.

Motorfotogenen skall utgöras av ett raffinerat destillat med kokgränser mellan 150 och 300° C., fritt från vatten och mekaniska föroreningar. Specifika vikten får ej överstiga 0,92 och effektiva värmevärdet ej understiga 9,500 värmeenheter.

§ 4.

Betalning erlægges netto kontant i den mån oljan blivit levererad samt besiktigad och godkänd och fakturan granskats i vederbörlig ordning.

§ 5.

Marinförvaltningen äger rättighet att under tillverkningens gång kontrollera fabrikationen genom ombud, varande detta ombud pliktigt förbinda sig att varken till utomstående meddela fabriken arbetsmetoder eller själv nyttiggöra sin där vunna erfarenhet.

§ 6.

Om den första leveransen ej fullgöres under år 1919 med ungefär $\frac{1}{4}$ av den för 4-årsleveransen bestämda kvantiteten, äger marinförvaltningen, så framt ej förseningen beror på omständighet, som enligt § 8 berättigar bolaget att uppskjuta leveransen, rätt att häva kontraktet genom tillsägelse före den 1 februari 1920. Om kontraktet sålunda häves, är bolaget ej skyldigt utgiva något skadestånd för bristande leverans.

§ 7.

Om bolaget, därest kontraktet ej häves enligt § 6, försummar att fullgöra sitt åtagande i rätt tid, d. v. s. ej inom respektive års utgång fullgör leverans av stipulerade årskvantiteter, är bolaget skyldigt att erlægga vite, som bestämmes så, att försening av leverans under högst 1 månad medför vite av två procent, försening under mer än 1, dock högst 2 månader, medför vite av fyra procent och försening under mer än 2 månader medför vite av sex procent, allt å värdet enligt kontraktspris av den inom rätt tid ej levererade varan. Varar förseningen mer än 3 månader, äger marinförvaltningen gå i författning om anskaffande av vad i leveransen brister, i vilket fall bolaget skall ej mindre erlægga förutnämnda vite än även ersätta den ökade kostnad därutöver, som staten kan få vidkännas för anskaffningen.

§ 8.

I händelse av force majeure, vartill även räknas strejk, lockout, driftstörningar och/eller andra hinder utanför bolagets kontroll, som försena fabrikationens igångsättande eller förorsaka inställning av eller inskränkning i bolagets fabriksdrift, uppskjutes förhandenvarande leverans så lång tid, som störningen påvisligen varat, dock att efter dylikt uppskov återstående leverans skall påskyndas, så att hela leveransen äger rum senast år 1922. Efter denna tidpunkt är marinförvaltningen icke skyldig emottaga ytterligare leverans.

Inträffar dylikt uppskov före den 1 februari 1920, må tiden för avtalets hävande enligt § 6 utsträckas med uppskovet motsvarande tidrymd.

På grund av att framställningen av skifferoljor är en ny industri inom Sverige, hänföras oförutsedda rubbningar eller hinder i driften till force majeure.

§ 9.

För övrigt äro båda parterna skyldiga att till alla delar ställa sig till efterrättelse kungl. förordningen den 17 november 1893 angående statens upphandlings- och entreprenadväsende m. m.

§ 10.

Detta kontrakt får ej av bolaget på annan överlätas utan marinförvaltningens tillstånd.

§ 11.

Detta kontrakt bliver bindande först i det fall, att kontraktet bliver av Kungl. Maj:t godkänt före den 1 nästkommande april.

Stockholm den 20 februari 1918.»

Utlåtande
den 11 mars
1918 av
sakkunniga
för verk-
ställande av
utredning
rörande
inhemsk
tillverkning
av mineral-
oljor m. m.

I ärendet hava vidare de genom nådigt brev den 23 maj 1913 tillkallade sakkunniga för verkställande av utredning rörande inhemsk tillverkning av mineraloljor m. m. avgivit utlåtande av den 11 innevarande mars samt därvid anfört följande.

Frånvaron av tillgångar av fossila bränslen i vårt land hade städse utgjort en av de huvudfaktorer, som hämmat vårt lands industriella utveckling, samtidigt som denna brist ställt vårt land i ett ofta tryckande

ekonomiskt beroende av de länder, som inom sina gränser förfogade över sådana naturskatter. Utan att i detta sammanhang ingå på de nationalekonomiska nackdelarna av vår allt mer växande stenkolimport, ville sakkunniga endast erinra om det ofta skäligen besvärande tryck, som före kriget utövats på vårt lands näringsliv från de stora truster, som monopoliserat handeln med bränn- och lysoljor. Brännolja hade under de senaste årtiondena fått en allt mer omfattande användning, i den mån konstruktionen av förbränningsmotorer nått allt större fulländning, och vore för närvarande, förutom betydelsefulla industriella etablissemang, också jordbruket och fiskerinäringen stora avnämare av denna vara. Nuvarande krigsförhållanden hade visat, vilka olägenheter avstängandet av brännoljeimporten medfört för nämnda viktiga delar av vårt näringsliv. Betydelsen för vår krigsberedskap av inhemsk tillgång på brännolja hade tillräckligt visats av de utredningar, som förekomme i ärendet.

Även om efter ett blivande fredsslut importen av brännolja komme att upptagas, måste det dock anses vara av stor vikt, att sådan olja jämväl producerades inom landet, särskilt från den synpunkt, att därigenom möjligheten för de utländska trusterna att utöva en för vårt land tryckande prispolitik om icke borttoges, så dock i viss mån föringades.

Om det sålunda enligt sakkunnigas åsikt vore synnerligen önskvärt, att en möjligast stor tillverkning av brännolja, baserad på landets mycket omfattande tillgångar på alunskiffer, snarast möjligt komme till stånd, hade dock de undersökningar och fabriktionsförsök, som sakkunniga på grund av sitt uppdrag under de senaste åren utfört, till fullo visat, att en sådan industri från ekonomisk synpunkt ingalunda vore riskfri. Visserligen måste det erkännas, att de pris, som för närvarande gällde inom landet på de produkter, vilka en destillation av alunskiffer lämnade, vore sådana, att de utöver ränta och amortering av fabriken anläggningskostnad också borde lämna en god vinst.Utförde man däremot en kalkyl med de pris å olja m. m., som gällde före kriget, funne man, att fabrikationen svårigen kunde betraktas såsom räntabel. Nu vore det omöjligt att förutsäga, huru snabbt världsmarknadsprisen på olja skulle återgå till de normala, vilket, förutom på arbets- och materialpris, också väsentligen vore beroende på de blivande förhållandena på fraktmarknaden. Men även om man måste antaga, att en ganska rundlig tid måste förflyta, tills denna prisreglering fullbordats, måste man dock, med hänsyn till de nuvarande mycket höga anläggningskostnaderna, säga, att de i det här ovan intagna kontraktsförslaget

nämnda prisen måste anses moderata, om nämligen fabriken med de första årens vinster skulle kunna amorteras så långt, att densamma sedermera skulle kunna med någon utsikt till framgång upptaga den förvisso hårda konkurrensen med den importerade oljan. Det understöd från statens sida, som den mellan marinförvaltningen och emissionsbolagen föreslagna överenskommelsen innebure, funne sakkunniga sålunda nödvändigt, om det enskilda kapitalet skulle våga taga den stora risken att grunda en inhemsk oljeindustri, vars stora betydelse för det allmänna sakkunniga i det föregående sökt visa.

Under hänvisning till vad sålunda anförts hava sakkunniga för sin del tillstyrkt, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga erforderliga åtgärder för åvägabringandet av det föreslagna avtalet.

Departements-
chefens
yttrande.

Marinens behov av bränn- och smörjoljor, som redan tidigare varit betydande, har under de senare åren väsentligt ökats. Denna ökning har i främsta rummet föranletts av undervattensbåtvapnets och flygvapnets utveckling samt av införandet av oljeeldning å pansarbåtar och jagare m. fl. fartyg. Enligt från marinförvaltningens intendentavdelning inhämtad uppgift beräknas för närvarande marinens *fredsbehov* under ett år av oljor av olika slag på följande sätt:

Bensin	148,000 lit.
Brännolja (även fotogen)	936,000 kg.
Flottans maskinolja	670,000 »
Övriga oljor (motorsmörjolja, turbinolja, cylinderolja m. fl.)	162,800 ».

Det årliga *mobiliseringsbehovet* är väsentligt större, uppgående till 170 à 580 % av fredsbehovet för de olika slagen av oljor.

Någon inhemsk produktion av här ifrågakommande oljor förekommer för närvarande ej, utan är tillgången på oljor inom landet uteslutande beroende på import. Då denna import på grund av förhandenvarande förhållanden under de senare åren avsevärt minskats och för närvarande i det närmaste upphört, hava stora svårigheter vållats att erhålla för marinen erforderliga kvantiteter oljor, helst som i flottans förråd befintliga oljemängder äro mycket begränsade. Det synes med hänsyn härtill uppenbart, att det för upprätthållandet av marinens försvarsberedskap måste anses vara av utomordentligt stor betydelse, att sådana åtgärder vidtagas, som kunna vara ägnade att tjäna det ändamål, varom här är fråga. I sådant avseende finner jag det uppslag till anskaffande under de närmaste åren av oljor för marinens räkning, som av marinförvaltningen nu framlagts, värt allt beaktande. Härigenom skulle, såsom framgår av det mellan marin-

förvaltningen, å ena, samt Svenska emissionsaktiebolaget och Centralgruppens emissionsaktiebolag, å andra sidan, uppgjorda, här ovan intagna förslagskontraktet, marinen mot angivna pris tillförsäkras leverans av 2,400 ton brännolja och 1,200 ton smörjolja successivt under åren 1919, 1920, 1921 och 1922 med ungefär $\frac{1}{4}$ av resp. kvantiteter under vart och ett av nämnda år. Oljorna äro avsedda att tillverkas i en planerad fabrik vid Kinnekulle och utvinnas ur där förekommande oljeförande skifferfyndigheter.

Det är emellertid icke endast för upprätthållandet av försvarsberedskapen av synnerligen stor vikt, att den avsedda tillverkningen av oljor kommer till stånd. Jämväl för industrien och vissa andra viktiga delar av vårt näringsliv samt för kommunikationsväsendet måste det anses vara synnerligen betydelsefullt, att en inhemsk oljeproduktion blir igångsatt, då härigenom möjlighet beredes att åtminstone i viss omfattning vinna frigörelse från beroendet av import från utlandet av omförmälda oljor och därmed även från den prispolitik, som före kriget utövats av de utländska trusterna på ifrågavarande område. Och slutligen måste det givetvis ur nationalekonomisk synpunkt framstå såsom en beaktansvärd fördel, att landets naturliga hjälpkällor på alla områden tagas i anspråk — ett sakförhållande, vars betydelse de senaste årens erfarenhet på ett särdeles påtagligt sätt bekräftat. Det torde härvid böra uppmärksammas, att vårt land äger riklig tillgång på oljeförande skifferfyndigheter samt att, därest en tillverkning för utvinnande av oljor ur dessa fyndigheter i större omfattning komme till stånd, betydande värden, som nu ligga bundna, härigenom skulle nyttiggöras och på samma gång en icke obetydlig arbetstillgång beredas.

Finner jag sålunda, att statens medverkan för åvägabringande av den här ifrågavarande oljeproduktionen är fullt motiverad, återstår frågan, huruvida den föreslagna formen för en sådan medverkan är den mest ändamålsenliga och om de i omförmälda förslagskontrakt intagna bestämmelserna i övrigt äro av beskaffenhet att böra vinna godkännande från Kungl. Maj:ts och riksdagens sida.

Vad först formen för denna medverkan beträffar, har av marinförvaltningen såsom ett alternativ i andra hand ifrågasatts, att en statssubvention skulle lämnas omförmälda bolag för anläggningens utförande. Jag finner emellertid formen av statssubvention i detta fall mindre lämplig särskilt på grund därav, att det här i främsta rummet gäller att för statsverkets behov erhålla ett direkt utbyte av tillverkningen i fråga. Det synes vid sådant förhållande ligga närmast till hands att, i enlighet med det föreliggande förslaget, ordna frågan på sådant sätt, att

statsverket genom ett förhöjt pris på ifrågavarande varor håller företagaren i viss mån skadeslös för den risk, som företagets igångsättande för honom medför.

Beträffande därefter storleken av de pris, som statsverket enligt förenämnda förslagskontrakt skulle erlægga för ifrågavarande kvantiteter oljor, upptager kontraktet 50 öre per kilogram för brännoljan och 1 krona 50 öre per kilogram för smörjoljan, dock att av omförmälda kvantitet brännolja sammanlagt högst $\frac{1}{4}$ kunde få utgöras av brännolja av högre kvalitet, nämligen motorfotogen till pris av 1 krona och bensin till pris av 1 krona 25 öre per kilogram. Med hänsyn till den synnerligen starka prisstegring, som ifrågavarande slag av oljor under den senaste tiden undergått, och i betraktande jämväl därav, att dessa pris, såsom förut nämnts, äro avsedda att till viss del utgöra ett bidrag från statsverkets sida till utförandet av ifrågavarande fabriksanläggning, torde prisen enligt min mening icke kunna anses för högt tilltagna. Jag vill i sådant avseende nämna att, medan det ungefärliga priset å brännolja vid tiden närmast före krigsutbrottet utgjorde 11 å 15 öre per kilogram, oljan vid den senast (under innevarande år) av marinförvaltningen verkställda upphandlingen därav från utlandet betalats med omkring 1 krona 15 öre per kilogram. Vad beträffar smörjolja av kvalitet, motsvarande den här ifrågavarande, för vilken priset närmast före krigsutbrottet utgjorde 20 å 30 öre per kilogram, ägde den senaste utländska upphandlingen av sådan olja från marinförvaltningens sida rum under år 1916, och betalades oljan därvid med 45 öre per kilogram. För ett parti smörjolja, som marinförvaltningen i november månad år 1917 erhållit genom förmedling av statens industrikommission, har kommissionen bestämt ett pris av 2 kronor 50 öre för kilogram. Det torde ock böra erinras, att de av omförmälda bolag ursprungligen begärda prisen för bränn- och smörjolja uppgingo till 1 krona 25 öre, resp. 2 kronor 50 öre per kilogram samt att sålunda en väsentlig nedsättning av dessa pris från bolagens sida ägt rum.

Med avseende å innehållet av kontraktförslagets bestämmelser i övrigt har jag icke någon erinran att framställa. I samband härmed torde jag få meddela att, enligt vad bolagen i skrivelse till statens industrikommission av den 26 sistlidna januari anmält, fullständiga planer för den tillämnade anläggningen föreligga, att arbetet med anläggningens utförande kan påbörjas så gott som omedelbart samt att anläggningen avses att bliva färdigställd för drift i slutet av innevarande år.

Marinförvaltningen har tänkt sig att, därest under de två första leveransåren — 1919 och 1920 — de i kontraktförslagen bestämda

prisen skulle överstiga prisen å ifrågavarande oljor i den allmänna marknaden, den härigenom uppkommande merkostnaden skulle drabba resp. förrådstitlar, vilka därefter i vanlig ordning skulle beredas full ersättning för från förråden uttagna kvantiteter oljor av vederbörliga anslag under femte huvudtiteln. Skulle enahanda förhållande med avseende å prisen komma att föreligga jämväl under de två sista leveransåren — 1921 och 1922 — borde väl enligt marinförvaltningens mening den av prisskillnaden förorsakade merkostnaden i första hand bestridas av resp. förrådstitlar, men skulle denna kostnad sedermera, efter anmälan av ämbetsverket, ersättas av särskilt anvisade medel intill ett belopp av högst 862,500 kronor.

Med marinförvaltningen är jag ense om lämpligheten av det utav ämbetsverket föreslagna tillvägagångssättet beträffande täckandet av den merkostnad, som kan komma att uppstå genom skillnad mellan leveransprisen och prisen i den allmänna marknaden under de två första leveransåren. Vad de båda sista leveransåren beträffar, anser jag även, i likhet med ämbetsverket, att eventuellt uppkommande merkostnad bör i första hand drabba förrådstitlarna. Då emellertid de omständigheter, som kunna öva inverkan på frågan om fyllandet på slutgiltigt sätt av det medelsbehov, som genom sådan merkostnad må uppstå under de två sista leveransåren, för närvarande undandraga sig bedömande, lärer enligt min mening något beslut i denna fråga icke nu böra fattas, utan synes det böra tillkomma marinförvaltningen att vid en senare tidpunkt göra den framställning i sådant hänseende, vartill då föreliggande förhållanden kunna giva anledning.

Med hänsyn särskilt till de ekonomiska konsekvenser, som förevarande förslagskontrakt kan medföra för statsverket, anser jag, att kontraktet bör underställas riksdagens prövning; och torde Kungl. Maj:t, under förutsättning att kontraktet vinner riksdagens godkännande, vilja uppdraga åt marinförvaltningen att å kronans vägnar underteckna kontraktet.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att för sin del godkänna förberörda, mellan marinförvaltningen, å ena, samt Svenska emissionsaktiebolaget och Centralgruppens emissionsaktiebolag, å andra sidan, den 20 februari 1918 uppgjorda preliminära avtal angående leverans av oljor till marinen.

Till vad departementschefen sålunda hemställt täcktes Hans Maj:t Konungen, på tillstyrkan av statsrådets övriga ledamöter, lämna bifall; och skulle proposition till riksdagen avlåtas av den lydelse, en vid detta protokoll fogad bilaga utvisar.

Ur protokollet:

C. E. Landberg.
